

2. SIMON GREGORČIČ

2.1 Življenjepis

Simon Gregorčič se je rodil 15. oktobra 1844 v majhni hribovski vasici Vrsno nad bistro Sočo in pod mogočnim Krnom. Materi Katarini in očetu Jerneju je bil to drugi otrok. Že v zgodnji mladosti se je pokazal njegov razgiban duh in izreden spomin. Odraščal je kot pastir očetove črede. Naravne lepote rojstnega kraja so se mu v teh letih brezskrbnega pohajanja po planini za vedno vtisnile v spomin.

V šolo je Simon najprej hodil v Libušnje, kasneje pa so ga dali v šolo v Gorico. Uspešno je končal gimnazijo in bil sprejet v semenišče. Med študijem so težke razmere iz Simona naredile že zgodaj zrelega moža s trdno voljo in neomajnim značajem. Slovesno novo mašo je imel 27. oktobra 1867 pri Sv. Duhu na Libušnjem, že leto dni pred koncem študija.

Po končanem študiju je svojo prvo službo kot kaplan nastopil v Kobaridu. Tu je med drugim nadaljeval svoje literarno delo, s katerim je začel že v gimnaziji, ustanovil je tudi čitalnico, ki je bila ena prvih na Slovenskem. Z dekanom Andrejem Jekšetom sta se dobro razumela. Služba v Kobaridu je trajala od leta 1868 do 1873, ko je bil premeščen za kaplana v Rihenberg.

Tudi v Rihenbergu ga je ljudstvo ljubilo in spoštovalo, žal pa se Simon ni razumel z župnikom Brezavščkom. Slednji ni bil zadovoljen z ničemer kar je Gregorčič storil, pogosto mu ni naklonil niti besede. Zaradi tega se je Gregorčič počutil osamljenega, kar mu je skupaj z obilico dela v Rihenberku in bližnjih Brjah omajalo zdravje. Moči so mu vedno bolj pešale, tako da se je odločil pustiti službo v Rihenbergu in oditi v začasni pokoj v Gorico. Kljub temu, da je v Rihenbergu veliko pretrpel, tako duševno kot telesno, se je vendar nerad in s težkim srcem ločil od tega kraja, kar lepo opisuje v pesmi "Slovo od Rihenberka". Rihenberčani so ga v osmih letih zelo vzljubili, zato so mu pripravili krasen odhod. Ko je Gregorčič odhajal na lažjo službo vikarja na Gradišče, je bil ves Rihenberg na nogah, župan in svetovalci pa so ga spremili vse do Dornberga. Ob tej priliki so Gregorčiča imenovali za častnega občana rihenberškega.

Leta 1882 je Gregorčič izdal prvi zvezek svojih Poezij. Uspeh je bil velikanski, saj so samo v treh mesecih prodali 1800 od 2000 natisnjenih izvodov.

Na Gradišču je imel več časa in lažje delo, žal pa tudi slabše gmotne razmere, zaradi česar je postal kmet in pastir kot v svojih mladih letih. Po enajstih letih bivanja na Gradišču je končno dočakal pokojnino. Tu je dočakal izid tudi drugega in tretjega zvezka Poezij.

Zaradi slabega zdravja, je leta 1903 prodal hišo na Gradišču in se preselil v Gorico, kjer si je najel stanovanje.

Gregorčičevo srce je nehalo biti 24. novembra 1906. V oporoki je zapisal kot glavnega dediča Šolski dom in željo, naj ga pokopljejo pri Svetem Lovrencu, pogreb pa naj bo preprost.

Pogreba se je udeležilo veliko število ljudi, tako Slovencev kot Italijanov. Kot si je želel, so ga pokopali blizu njegovih prednikov, na koncu cerkve Sv. Lovrenca, z glavo proti oltarju, na njegov grob pa gleda visoki vrh Krna (Povzeto po knjigi SIMON GREGORČIČ - Življenjepis (1907), ki jo je spisal Anton Burgar).

2.2. Dela

Najbolj slavna med njegovimi poezijami, vsepovsod, ne samo v Sloveniji je znana pesnitev posvečena Soči (Soči, 1879), v kateri pesnik-prerok opisuje s preroško vizijo "vihar grozan", ki bo napojil s krvjo njegovo zemljo in bo po njej sejal morijo in razdejanje: s temi besedami in s pravim preroškim čutom, napoveduje Gregorčič že v drugi polovici 19. stoletja, prvo svetovno vojno, ko bo njegovo dolino, njegovo Sočo in njegove gore preplaval lakomni tujec in bodo zaradi tuje nadvlade kar nekaj desetletij oropane svobode.

Njegova najbolj znana dela so:

- Soči
- Nazaj v planinski raj
- Slovo od Rihemberka
- Srce sirota
- Domovini
- Eno devo le bom ljubil
- Naša zastava
- Zvezna
- Človeka nikar
- Ujetega ptiča tožba

Domovinske pesmi:

Simon Gregorčič je bil velik domoljub, kar mu je nekajkrat povzročilo velike težave. Domovinska motivika je v Gregorčičevi poeziji poleg tragične ljubezenske in življenjske usode osrednja. Z njo je postal najpomembnejši slovenski domovinski pesnik druge polovice 19. stoletja med Prešernom in Zupančičem. Nad druge domovinske pesnike, ki so bili v tem času številni, ga dviga izvirno pojmovanje domovine, pa tudi oblikovanje tega čustva s pesniškimi sredstvi.

Posebnost njegovega odnosa do slovenstva, domovine in njene usode je ta, da jo doživlja ljubezensko in hkrati duhovniško. Na domovino prenaša neizpolnjena romantična čustva, obenem jo odeva v podobe iz cerkvenega in verskega življenja. Takšne lastnosti se napovedujejo že v Iskrinah domorodnih, ki jih je spesnil kot dijak in nadaljujejo v časih Slovenskih taborov med leti 1868 in 1871 (Eno devo le bom ljubil, Naša zastava, Zvezna). Do konca so se razvile v poznejših domovinskih pesmih, med katerimi so najznačilnejše Soči, V pepelnični noči in Znamenje, pridružujejo se jim še Na potujčeni zemlji, Domovini, Naš narodni dom, Kmetški hiši, Naš čolnič otmimo in številne druge.

Slika 1 : Simon Gregorčič

Slika 2 : Gregorčičeva domačija v Vrhniki

3. SIMON GREGORČIČ : SOČI

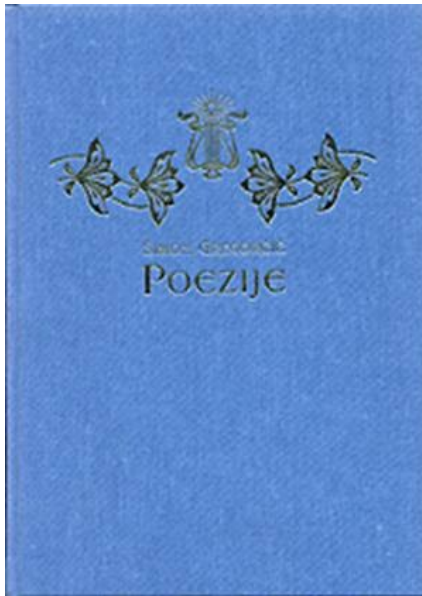
3.1. Soči

Krasná si, bistra hči planin,
brdka v prirodni si lepoti,
ko ti prozornih globočin
nevihte temne srd ne moti,
krasna si, hči planin!
Tvoj tek je živ in je legak,
ko hod deklet s planine;
in jasna si ko gorski zrak,
in glasna si, kot spev krepak
planinske je mladine-
krasna si, hči planin.
Rad gledam ti v valove bodre,
valove te zeleno-modre;
temna zelen planinskih trav
in vedra višnjevost višav
lepo se v njih je zlila;
na rosah sinjega neba,
na rosah zelenih gora
lepoto to si pila-
krasna si, hči planin!
Ti meni si predraga znanka!
Ko z gorskih prišumiš dobrav,
od doma se mi zdiš poslanka,
nesoča mnog mi ljub pozdrav-
Bog sprimi te tu sred planjav!...
Kako glasno ljubo šumljaš,
kako čvrsto, krepko skakljaš,
ko sred gora še pot imaš!
A ko prideš na ravnine,
zakaj te živa radost mine?
Kaj trudno lezeš in počasi,
zakaj so tožni tvoji glasi?
Težko se ločiš od hribov,
zibelke tvojega valovja?
Mar veš, da tečeš tik grobov,
grobov slovenskega domovja?
Obojno bol pač tu trpiš!
V tej boli tožna in počasna,
ogromna solza se mi zdiš,
a še kot solza - krasna!
Krasna si, bistra hči planin,
brdka v prirodni si lepoti,
ko ti prozornih globočin
nevihte divje srd ne moti!
Pa oh, sirota tebi žuga
vihar grozan, vihar strašan;

prihrumel iz gorkega bo juga,
divjal čez plodno bo ravan,
ki tvoja jo napaja struga-
gorje, da daleč ni ta dan!
Nad tabo jasen bo oblok,
krog tebe pa svinčena toča
in dež krvav in solz potok
in blisk in grom-oh, bitva vroča!
Tod sekla bridka bodo jekla,
in ti mi boš krvava tekla:
kri naša te pojila bo,
sovražna te kalila bo!
Takrat se spomni, bistra Soča,
kar gorko ti srce naroča:
Kar bode shranjenih voda
v oblakih tvojega neba,
kar vode v tvojih bo planinah,
kar bode v cvetnih je ravninah,
tačas pridrvi vse na dan,
narasti, vzkipi v tok strašan!
Ne stiskaj v meje se bregov,
srdita čez branove stopi,
ter tujce, zemlje-lačne, utopi
na dno razpenjenih valov!

3.2. O pesmi

Pesem je objavljena v zbirki Poezije :

Slika 3 : Pesniška zbirka Poezije

Soči je pesnitev primorskega pesnika in duhovnika Simona Gregorčiča, posvečena reki Soči. Napisal jo je leta 1879, ko je bila objavljena v Stritarjevem Zvonu. V pesmi marsikdo vidi pesnikovo vizijo 1. svetovne vojne in soških bitk, vendar je že Anton Slodnjak menil, da je šlo za starejšo zamisel, ki jo je pesnik ubesedil kot odziv na ustanovitev Italije irredente leta 1878. Pesem se je v rokopisu sprva končala celo z verzoma: "na zemlji tvoji tujcev tropi / naj ne dobódo ni - gróbov!", ki ju je pesnik pred objavo prečrtal, saj je odrekanje pravice do groba v zahodni civilizaciji nesprejemljivo. Pesem je enokitična ali brezkitična

Oda* Soči je najlepša Gregorčičeva domovinska pesem. V njej je očitna velika pesnikova skrb za Slovence, ki jim grozi nevarnost z zahoda. Po znamenitem plebiscitu leta 1866 je velik del slovenskega ozemlja prišel pod Italijo (Rezija, Beneška Slovenija), kjer so bili Slovenci brez narodnostnih pravic in je bil njihov jezik odrinjen iz javnega življenja.

Pesem nima kitic, ima pa dva dela. V prvem delu pesnik opeva Sočino lepoto, jo poosebi in ji v izbranih besedah dvori. Zlasti se radosti v prvi polovici, ko se verz *krasna si, hči planin!*, ki je tudi prvi verz pesmi, ponovi na začetku drugega dela, ki predstavlja vizijo vojnih grozot.

Pristno pesnikovo domoljubno čustvo potem naraste v naročilo :

tačas pridrvi vse na dan,
narasti, vzkipi v tok strašán!
ter tujce, zemlje lačne, utopi
na dno razpenjenih valov!

Pesem je Gregorčič objavil leta 1879, čeprav jo je načrtoval že v dijaških letih. V njej je preroško najavil eno najhujših bitk 1. svetovne vojne - soško fronto, ko je Soča res »krvava tekla«.

Oda* - oda -e ž (o) lit. lirska pesem, navadno v počastitev, hvalo česa: zlagati ode; oda revoluciji

Oda je pesem hvalnica. Ker se v trenutku močnega veselja in navdušenja srce in grlo odpreta in se glas kar sam dvigne iz govora v petje, je povsem razumljivo, da beseda odé v starogrščini pomeni - petje. Za odo ne obstaja predpisana pesemska oblika. Oče te pesniške oblike je pesnik Pindar, ki je živel pred 2.500 leti v stari Grčiji. Po naročilu je pisal ode - hvalnice zmagovalcem na športnih tekmovanjih. Te pesmi je nato ob glasbeni spremljavi zapel in celo odplesal poseben zbor.

3.3. Razlaga pesmi

Uvodni stavek kompozicije (1. - 5. verz) je pozdrav in obenem tema, napoved vsebine prvega dela. Takoj za uvodnim pozdravom, ki se zaključuje z refrenom, sledita dva neenako obsežna, dvodelna vsebinska in ritmična stavka, ki povzemata uvodno temo in jo razvijeta. Najprej je Soča planinka z živim, lahkim tekom in z glasnim šumljanjem - vse s primerami iz planinskega življenja (6. - 11. verz), nato Soča z barvnimi lepotami valov, v katerih se zrcalijo planinske trave, zelene gore in sinje nebo ter še izrecno poudarjeno pesnikovo razmerje do teh lepot (12. - 20. verz). Vsaka teh vsebinskih in ritmičnih celot se zaključuje z refrenom. Nato se pesnitev nadaljuje s stopnjevano pesnikovo zavzetostjo do Soče planinke, kar osnovno temo osvetli z nove strani: Soča mu je predraga znanka in poslanka od doma, nepogrešljivi del njegove življenjske sreče (21. -25. verz). Zato tem ostreje sredi planjav doživlja razliko med radostno in glasno planinko in trudno, počasno in tožno dolinko (26. - 40. verz). Tako si oba dela prve polovice stojita v nasprotju. V tem nasprotju se uveljavi tudi nov pomen reke: njena posebnost, da v spodnjem teku teče v obmejnem svetu, kjer se domači svet stika s tujim, sovražnim svetom. Med vzroki za nasprotja med planinko in dolinko pesnik odkrije dvojno bolečino, bolečino ločitve od hribov, od planinskega sveta, in bolečino grobov slovenskega domovja - izgubljenega slovenskega ozemlja. Pesnikovo intimno razmerje do domače reke se

ob teh ugotovitvah naravno prelije v domoljubje. Z ugotovitvijo o dvojni bolečini se konča prvi del pesnitve s stopnjevano čustveno primero o Soči - ogromni solzi, ki pa je še kot solza krasna. Ob koncu prvega dela se tako na izpostavljenem mestu znova oglasi refren, a le kot njegov odmev. Z njim se tudi zaključuje slavospev lepota planinske Soče. Drugi del pesnitve (41. - 70. verz) začne skoraj enak uvod (41. - 44. verz) kot prvi del, le da se ne zaključuje z refrenom, ampak s poudarjenim nasprotjem, s čimer se takoj premakne tudi vsebina. Nova podoba Soče je tista, ko ji prirodno lepoto moti »nevihte divje srd«. Postavljena je v prihodnost. Tudi drugi del je dvodelen, le da je manj razčlenjen, kot je prvi. Najprej vsebuje v prihodnosti vizijo čez plodno ravan divjajočega viharja in krvavih bojov na Soči (45. - 58. verz), potem pa v stopnjevani čustveni intenzivnosti domoljubno naročilo reki, naj narasla pokonča tujce (58. - 70. verz).

3.4. Zgradba pesmi

3.4.1. Rima

V pesmi najdemo dve vrsti rime :

Krasná si, bistra hči planin,	a	}	PRESTOPNA RIMA
brdka v prirodni si lepoti,	b		
ko ti prozornih globočin	a		
nevihte temne srd ne moti,	b		

Rad gledam ti v valove bodre,	a	}	ZAPOREDNA RIMA
valove te zeleno-modre;	a		
temna zelen planinskih trav	b		
in vedra višnjevnost višav	b		

3.4.2. Refren

Krasná si, bistra hči planin,

Refren ali pripev imenujemo ponavljanje besed ali besednih zvez na koncu raznih verzov ali kitic - je neke vrste odmev. Ponavadi izraža glavno misel.

3.4.3. Inverzija

nevihte temne srd ne moti,

Inverzija je kakor koli spremenjen stalni besedni red, je obrnjeni besedni red - zelo pogosto v pesmi.

3.4.4. Ukrasni pridevniki

na rosah **sinjega** neba

3.4.5. Poosebitev ali personifikacija

lepoto ti si pila

Poosebitev ali personifikacija – pesnik poosebi predmete in jim da človeške lastnosti.

3.4.6. Nagovor ali apostrofa

Ti meni si predraga znanka!

Nagovor ali apostrofa - ogovarjanje odsotnih ali umrlih oseb, stvari, rastlin in živali kot da so pred ustvarjalcem ali kot da so žive.

3.4.7. Retorično ali govorniško vprašanje

**Mar veš, da tečeš tik grobov,
grobov slovenskega domovja?**

Retorično ali govorniško vprašanje je vprašanje, kjer je odgovor že vnaprej znan, skuša le vzbuditi določene občutke. Nanj odgovora ne pričakujemo.

3.4.8. Pretiravanje ali hiperbola

in dež krvav in solz potok

3.4.9. Anafora

kar vode v tvojih bo planinah,
kar bode v cvetnih je ravninah,

Anafora je ponavljanje besed ali besednih zvez na začetku zaporednih verzov ali stavkov.

3.4.10. Primeri ali komparacija

in jasna si ko gorski zrak

3.4.11. Aliteracija

in vedra višnjevitost višav

4. REALIZEM V EVROPI

4.1. Realizem

Pojem realizem označuje književno smer, ki se je začela pojavljati v Evropi (Francija, Rusija, Anglija, Nemčija, Norveška) po letu 1830. Trajal je do okrog leta 1870, ko se je iz njega začela razvijati smer naturalizma. Kjer se naturalizem ni razvil, je realizem trajal še dlje, segel je celo v 20. stoletje.

Evropski realizem je nastal iz odpora proti romantičnemu dožemanju sveta in življenja. V ospredje je postavil stvarnost (lat. res, realis = stvar, stvaren), dejanske življenjske razmere in človeka v njih. Realistični pisci si za snov svojih del izbirajo življenje v sodobni, meščanski, industrijski in zmeraj bolj kapitalistično usmerjeni družbi. Meščanski razred je stopil na mesto propadajočega plemiškega razreda. Evropsko gospodarstvo je v 19. stoletju hitro napredovalo, značilne so številne iznajdbe in znanstvena odkritja (parni stroj, ladijski vijak, železnica, radiotelegrafija, dinamit ...), najmočnejše države so izvajale kolonizacijo, organizirati pa se je začelo tudi brezpravno delavsko gibanje, ki je zahtevalo svoje pravice (deseturni delavnik, prepoved dela otrok, varstvo žensko, zdravstveno in starostno varstvo).

Realizem je najmanj uspešen v poeziji, ker verz in poetični slog nista ustrezala njegovim namenom, se pravi prikazovanju stvarne resničnosti. V dramatiki ustvari nove dramske zvrsti v prozi: težno dramo z očitno socialno, politično ali moralno tendenco, družbenokritično dramo s kritičnim prikazom okolja, njegovih socialnih, političnih in moralnih problemov ter psihološko dramo, kjer nad orisom okolja prevladuje osebna problematika. Realizem je bil najuspešnejši v prozi, najbolj mu je ustrezala oblika romana ali celo cikel romanov (družbeni, socialni, kmečki, vojni). Podrobno je prikazoval zunanji svet, okolje, situacije in osebe ter natančno podajal dialog. Orise stvarnosti in dialog je dopolnjeval s čim bolj objektivnim opisovanjem notranjega življenja oseb. Slog pripovedovanja je bil stvaren, čim bolj logičen, nazoren in brez čustvenih primesi. Zgodbe romanov zajemajo večje socialne skupine, sloje, generacije in družine, potekajo pa v širših okoljih in obdobjih.

4.2. Vrste in oblike

Realizem ni bil popolnoma enotna književna smer, saj se je razvijal v posameznih književnostih v različnem času in v neenakih socialnih, političnih in kulturnih razmerah. Tako ločimo več vrst evropskega realizma:

Romantični realizem: v letih 1830-1850 so se v delih prvih realistov realistične sestavine prepletale z ostanki romantike; osebe so še romantično označene, obvladuje jih huda strast, dogodki so zelo zapleteni (Stendhal, Balzac, Dickens, Gogolj).

Objektivni realizem: utrdi se po letu 1850 in zahteva nepristransko, objektivno ali celo neprizadeto prikazovanje resničnosti (Flaubert, Turgenjev, Tolstoj, Gončarov).

Socialni realizem: posega v okolje socialno ogroženih malih ljudi (Dickens).

Poetični realizem: razvije se v nemški književnosti, kjer realizem v letih 1850-1880 ni dosegel socialne in psihološke ostrine, ki je bila značilna za francoski in ruski realizem; v svojih prikazih resničnosti je prepletal realistične sestavine z idiličnimi, moralno vzgojnimi in socialno optimističnimi sestavinami (Auerbach, Keller, Ludwig, Freytag, Fontane, Meyer ...).

Psihološki realizem: najprej se je začel razvijati v ruskem, nato pa v norveškem in švedskem realizmu; namesto orisa objektivne resničnosti je začel poudarjati človekovo duševnost, češ da je prav iz nje mogoče spoznati resnico o stvarnosti (Dostojevski, deloma Tolstoj, Ibsen, Strindberg)

Impresionistični realizem: razvije se v času po letu 1880, ko je v nekaterih književnostih realizem že prešel v naturalizem; opira se na novo impresionistično literarno tehniko, ki resničnost prikazuje v slogu impresionizma (Čehov).

Kritični realizem: to je splošna oznaka, ki zajema vsa tista dela evropskega realizma 19. stoletja, ki vsebujejo kritiko sodobne meščanske družbe, njenih državnih, političnih, pravnih, moralnih in drugih pojavov; vanj je mogoče uvrstiti predstavnike različnih smeri realizma (Stendhal, Balzac, Dickens, Turgenjev, Tolstoj, Dostojevski, Ibsen, Strindberg, Čehov).

5. NATURALIZEM V EVROPI

Naturalizem je slovstvena smer, ki se je v Evropi uveljavila zlasti v 80. in 90. letih 19. stoletja. Gre za stopnjevanje realizma, ustvarjalci hočejo resničnost posneti kolikor se le da natančno, zato so v opisih zelo podrobni, skoraj dokumentarni, upoštevajo izkustvo in hočejo biti v načinu obravnavanja podobni znanstvenikom. Človek je po mnenju naturalistov odvisen od dednosti, okolja in zgodovinskega trenutka. Snov naturalističnih del je navadno življenje delavcev in malih meščanov v predmestjih velikih mest ali v velikih industrijskih krajih (alkoholizem, prostitucija, nemoralnost ...).

Najbolj znan naturalist je francoski pisatelj Emile Zola (Beznica, Nana, Germinal). Pravega naturalizma v slovenski književnosti ni, je pa nekaj poskusov. Najuspešnejši je roman Frana Govekarja V krvi.

6. ZAKLJUČEK

7. VIRI IN LITERATURA

http://www2.arnes.si/~osngsg1s/s_greg/s_greg4.htm (8.2.2009)

<http://www.najblog.com/trubar/item/16010> (8.2.2009)

http://www.dogaja.se/opis/simon_gregorcic/6814 (8.2.2009)

http://www.hervardi.com/simon_gregorcic.php (8.2.2009)

<http://www.dijaski.net/?stran=slo&sub=snov-knji> (8.2.2009)

Mohor, M. ; Medved – Udovič, V. ; Saksida, I. ; Golob, B. Berilo 7. Ljubljana : Mladinska knjiga, 2007